

Ztráta spásy

Otázky nad možností ztratit přijatou spásu jsou v církvi živé už od časů sv. Augustina, přinejmenším od jeho sporů s Pelagiem. Pozdní Augustin pracuje s předpokladem, že není v lidských silách plně žít ani věřit podle evangelia, že tuto schopnost člověk získává až darem vytrvalosti, který dává Hospodin. V představách některých křesťanů pak Hospodin takto poskytnutý dar už nikdy neodejme zpět. Kdo byl jednou spasen, už o svoji spásu nemůže nikdy přijít.

Prací, které se snaží komplexně řešit soulad či nesoulad tohoto názoru s Písmem, byla sepsána nepřehledná řada, nezdá se mi vhodné ji ještě prodlužovat. Najdeme studie zřetelně z Písma dokazující, že člověk má možnost se své spásy zřici a že toto rozhodnutí může mít fatální následky. Stejně tak ale najdeme práce, které dobře potvrdí Boží věrnost daru, který jednou dal.

Dotkneme se jen některých aspektů této otázky, nejprve snad nejčastější argumentace, zaznívající ve prospěch předpokladu neztratitelnosti spásy. Pokud by člověk měl o už přijatou spásu přijít, musel by Hospodin změnit svůj názor (nechat své slovo vyznít do ztracena, srov. Iz 55,11), nesplnit svůj slib (Ex 32,14), zrušit dar spravedlnosti (srov. Ř 5,9.17; Tt 3,6–7), ukončit už darovaný věčný život (viz J 3,36; 5,24; 6,47; 1J 5,13), ba usmrtit nové stvoření (a vrátit se k charakteru stvoření prvního; 2K 5,17; Ef 4,24). Může se něco takového stát (srov. Nu 23,19; Tt 1,2)? Mění Bůh svá rozhodnutí, navíc už mnohdy veřejně proklamovaná?

Ano, jakoby navzdory uvedeným odkazům Bůh svá rozhodnutí někdy změní, a Písmo k tomu nabízí dostatek dokladů. Velmi zřetelně vyjádřené to nacházíme v proctví Jonášovu (Jon 3,2.4–10). Hospodin ústy proroka vyhlásil zničení města, a pak od toho ustoupil. Už v této knize současně vidíme, jak je člověku zatěžko tuto změnu Boží cesty přijmout (Jon 4,2). To platí podnes.

Zajímavou situací je např. výběr a pomazání krále Saula. O něm Hospodin proroku Samuelovi pověděl: „On můj lid vysvobodí z rukou Pelištejců.“ (1S 9,16). Saul se stal králem, jako král se ale neosvědčil, svůj národ od Pelištejců neosvobodil, v jeho úkolu musel pokračovat David a po něm ještě mnozí další až do doby poexilní (Za 9,6).

I podle proctví Ezechielova Hospodin něco vyhlásil – a pak tak neučinil; stalo se to v době izraelského putování pouští, kdy se rozhodl s tímto lidem skoncovat už na poušti, nakonec to ale neudělal (Ez 20,13,17).

Vidíme, že v těchto případech hrálo významnou roli lidské jednání, na které Hospodin reagoval. Tuto Boží připravenost měnit svá rozhodnutí na základě lidských postojů výslovně potvrzuje už Abrahamovo smlouvání s Bohem nad Sodomou (Gn 18,23–33), dále pak třeba případ krále Chizkijáše (Jr 26,18–19) nebo prorok Ezechiel, když v Ez 33,13–16 cituje Boží slova o důsledcích změny, ke které došlo na straně člověka.

Že taková proměna Božího postoje může mít dopad až do věčnosti, vidíme na příběhu starozákonního Božího lidu. Když si Izraelci pod horou Sínaj vyrobili zlatý obraz Boha v podobě býčka a uspořádali před ním prapodivnou bohoslužebnou slavnost, řekl Hospodin Mojžíšovi: „Ted mě nech, ať proti nim vzplane můj hněv a skončuji s nimi; z tebe však udělám veliký národ.“ (Ex 32,10) Mojžíš se ale za svůj lid přimlouvá, dokonce za něj nabízí výměnou sám sebe. Hospodin jeho nabídku sice nepřijal tak, jak byla vyslovena, izraelský národ ale nezničil; sice potrestal, ale neskoncoval s ním, jak řekl. Apoštol Pavel pak může po mnoha a mnoha letech potvrdit, že jednou bude i celý Izrael spasen. (Ř 11,26) I když se to tenkrát, ve starozákonní době, odehrávalo na čistě pozemské rovině (šlo o budoucnost v Zaslíbené zemi), můžeme tu ve smyslu 1K 10,11; Žd 11,19; či 1Pt 3,20–21 vnímat předobraz duchovních skutečností, které začali otevírat až proroci a které naplno zpřístupnil Pán Ježíš Kristus. Ve světle těchto souvislostí můžeme rozumět, že už tehdy sahalo Boží vidění až za hranice času a změna Božího rozhodnutí byla (nebo: od té doby zatím je) definitivní.

Následná otázka, kterou tyto biblické odkazy vyvolávají, míří ke kořenům oné změny v postojích a životě lidí, která pak evokuje změnu postoje Božího. Zdánlivě oprávněná námitka může znít: Byl to stejně Boží Duch, který tuto změnu na straně člověka vyvolal, ba vynutil. Je přece psáno, že „je to Bůh, který ve vás působí, že chcete i činíte, co se mu líbí.“ (Fp 2,13) Ve skutečnosti by se takovou námitkou výpověď Pavlových slov neoprávněně zobecnila. Apoštol konstatuje, co Bůh působí, nezahrne ale do své výpovědi výslovně, že by Pán Bůh působil všechno, co chceme a činíme, vždyť pak by musel být Hospodin původcem i našich hříchů, které chceme i činíme zcela zřetelně. A tak i za těmito Pavlovými slovy potřebujeme rozpoznávat onu milost, která z moci Kristovy oběti nabízí možnost dobrých skutků, které pro nás Bůh připravil (Ef 2,10), nikoho ale

Ztráta spásy

nenutí tyto skutky činit, stejně jako otevírá dveře Božího království, nikoho ale nenutí jimi projít (Mk 10,22).

Opakovaná biblická varování před odpadnutím, jak jich v Písmu nacházíme celou řadu (např. Mt 12,31; J 15,6; Ř 11,22; Ga 5,4; Žd 3,12.14; 6,4–6 aj.), tak zůstávají trvalým varováním, aby člověk nebral sám sebe, své názory, touhy ani život na lehkou váhu. Boží dar spásy je úžasným pozváním, kvůli kterému stojí za to, učit se ovládat své pocity a ukázat svůj život (1K 9,27). Vždyť to, po čem náš Bůh touží, je duch, kterého do nás vložil (Jk 4,5; Gn 2,7; Dt 6,15), tedy onen „obraz Boží“, stále ještě se nějak projevující v naší osobnosti i osobitosti, jakkoli mnoho už poničil hřích. Nebeský Otec nás přesto stále miluje (J 16,27), nikoli pro to, jací jsme, ale navzdory tomu (Dt 7,7; Ez 16,60); touží po naší lásce a po společenství s námi (J 14,23). Láska se ovšem nedá nařídít, nedá se k ní přinutit (Jr 2). Proto i Boží nabídka spásy zůstává vždycky právě jen nabídkou, kterou je možné odmítnout a které je možné se zříci; nikdy neobsahuje agresi, jakkoli Hospodin dělá všechno pro to, aby odmítnut nebyl, a to až do krajnosti (2K 5,19a). I ta golgotská krajnost je ale zase jen pozváním, které je možné odmítnout (Lk 14,18nn; Sk 17,32; 24,25), a tam, kde Boží Duch uschopňuje spasené k setrvání ve víře, jde zase jen o dar schopnosti, nikoli o setrvání samo (Žd 6,4–8). Augustinův výklad slov Pána Ježíše „přinutí je, ať přijdou“ z podobenství o hostině (Lk 14,23) jako ospravedlnění misijního násilí je scestný.

Tímto konstatováním ovšem není nijak zpochybněno, že v té nejobecnější rovině je to nakonec stejně jen Bůh, který svému stvoření všechny jeho vlastnosti dal, a to včetně lidské schopnosti vážit hodnoty a nějak se rozhodovat. Tento zcela bazální model funkce stvoření a postavení člověka v něm ovšem zahrnuje i lidskou odpovědnost za vlastní postoje a činy, a po vyčerpání všech možností pomoci počítá s důsledky, které si člověk svým vědomým rozhodnutím (nikoli omylem či nedopatřením!) způsobí (Mk 10,22; 1J 5,16). Pánu Bohu totiž nejde o to, naučit nás dobrým životním způsobům, ale proměnit naše srdce, tedy změnit motivy našeho rozhodování.

Šíře biblické výpovědi o svobodě lidského rozhodování, o Božím přístupu k lidské vůli i o Božích reakcích na lidské postoje a činy ukazuje, že důležitější než řešení jednotlivých otázek, na které ve svém životě narážíme, je způsob biblického myšlení. Písmo se totiž zřetelně nedá vměstnat do jednoho jednoznačného výkladu, do jediné věroučné formy, do bezrozporného systému. Všechny takové lidské snahy nakonec vedou k deformaci Písma, protože některé jeho části musí nutně zamlčet. Je ale dobře si všimnout, že mnohé změny Božích rozhodnutí jsou nakonec jen důsledkem Božího věrnosti nikoli snad vlastním jednotlivým výrokům, často řečeným do konkrétní situace, ale obecnému Božímu zájmu o lidské dobro a prospěch. Změna rozsudku nad městem Ninive byla evidentní změnou Božího rozhodnutí, současně ale byla důsledkem Boží neměnné dobroty a milosrdenství (Jon 4,2) a vlastně i projevem Božího způsobu práce jak s Ninivskými, tak s Jonášem.

Jsou změny Božích rozhodnutí projevem Boží nespolehlivosti? Nikoli, jde o jednu z podob Boží péče o člověka. Je nepřehlédnutelné, že už od dob Mojžíšových Hospodin lidské rozhodnutí žádá a očekává, a jde přitom zřetelněji o rozhodnutí vytrvat ve smlouvě s Hospodinem (Dt 11,26nn; Joz 24,15) než o rozhodnutí takovou smlouvu vůbec přijmout; Abramovi Hospodin nenabízí dvě možnosti volby, říká mu pouze: „Odejdi“ (Gn 12,1). Izraelci jsou ale Mojžíšem i Jozuem vyzýváni k volbě: Zvažte důsledky a vyberte si. Je přitom dobré si všimnout, že tuto nabídku dostává společenství, není řečeno: Každý z vás ať si vyvolí... Podobně Jozuova reakce: „Já a můj dům budeme sloužit Hospodinu“ – nikoli já sám, ale i se svým domem. Mnoho otázek nad možností ztratit spásu vyrůstá z představ o svobodném a nezávislém rozhodování lidského jedince. Taková představa je ale iluzí. Jsme příliš vpleteni do sítí vztahů, než aby bylo možné svá rozhodnutí izolovat. Pánu Bohu navíc na našem spojení se společenstvím Božího lidu očividně velmi záleží, ba o ně tu nakonec možná jde (1J 4,20).

V tomto úhlu pohledu má otázka po možnosti ztráty spásy ještě svoji druhou stranu, totiž možnost zříci se společenství církve, ztratit zájem o druhé lidi. Představa, že tyto dvě strany je možné od sebe oddělit, že je možné pěstovat jen vztah „já a můj Bůh“, je mylná (1J 3,14). I tento rozměr daru spásy je do řešení otázky „vytrvalosti svatých“ potřebné zahrnout.